

COMPARANZA DA ADQUISICIÓN DAS FORMAS DE POSESIÓN DO GALEGO E O CASTELÁN EN NENOS BILINGÜES

MIGUEL PÉREZ PEREIRA

MAITE FORJÁN

SAGRARIO GARCÍA

Departamento de Psicoloxía Evolutiva e da Educación
Universidade de Santiago de Compostela

Introducción

A lingua galega presenta un sistema para marca-la posesión diferente do castelán. Mentres que en galego (ver Cadro 1) hai unha única forma para o pronome e o adxectivo posesivo en castelán (ver Cadro 2) hai dúas formas diferentes. De acordo con isto o sistema galego pode ser considerado máis difícil debido á súa plurifuncionalidade (Karmiloff-Smith, 1979), xa que unha única forma cubre dúas funcións gramaticais diferentes, a de pronome e a de adxectivo¹. Segundo Karmiloff-Smith (1979, 1986) os termos que teñen varias funcións son máis difíciles de dominar que aqueles nos que a relación forma lingüística-función é simple.

Ademais os adxectivos galegos presentan variación de xénero, con dúas formas diferenciadas para o masculino e o feminino na primeira, segunda e terceira persoa do singular; pola contra o adxectivo posesivo castelán non presenta variación de xénero. Esta característica, fai que a concordancia de xénero se marque con variacións tanto no substantivo coma no adxectivo (*o meu can; a miña cadelá*), namentres que no castelán a marcaxe se realiza soamente sobre do substantivo, cando usamos, como é habitual, as formas átonas (*mi perro; mi perra*).

Cadro 1. Adxectivos e pronomes posesivos en galego

---

¹ É certo que as formas tónicas dos adxectivos en castelán son idénticas ás dos pronomes, non obstante, o feito esencial é a existencia das formas átonas, que son diferentes. Ademais, estas últimas son mais utilizadas na fala oral.

		POSESIÓN				
		SINGULAR		PLURAL		
		MASC.	FEM.	MASC.	FEM.	
POSUIDOR	SING.	1 ^a	meu	miña	meus	miñas
		2 ^a	teu	túa	teus	túas
		3 ^a	seu	súa	seus	súas
	PLURAL	1 ^a	noso	nosa	nosos	nosas
		2 ^a	vosos	vosa	vosos	vosas
		3 ^a	seu	súa	seus	súas

Aparentemente, logo, o sistema posesivo galego parece ser máis dificultoso que o español, debido á súa plurifuncionalidade e á súa hipotética maior dificultade formal.

Ademais destas diferencias morfolóxicas, os adxectivos posesivos en galego presentan algunhas diferencias cos casteláns a nivel sintáctico (Álvarez, Regueira e Monteagudo, 1986). Como regra xeral os adxectivos posesivos casteláns e galegos colócanse antes do nome, pero en galego o artigo debe ir diante dun adxectivo posesivo que precede a un substantivo que non sexa de parentesco, construción que non se dá en castelán. Por exemplo, mentres que en galego se debe dicir “Quero os meus coches” en castelán a forma correcta sería “Quiero mis coches”. Isto incrementa tamén a necesidade de marcar a concordancia de xénero e número.

Por todas estas razóns, o sistema galego podería ser considerado como menos claro e transparente (Slobin, 1985) có castelán, e tamén máis complexo formalmente. Segundo Slobin (1985) e Karmiloff-Smith (1979, 1986), canto máis se afastan as relacións entre forma e función da biunivocidade, máis difícil é a adquisición desas formas. De tal xeito que cando unha única forma cobre dúas (ou máis) funcións diferentes (plurifuncionalidade), como é o caso das formas que expresan o adxectivo e, simultaneamente, o pronome en galego, suponse que se adquire máis tarde ca formas que expresan unha única función, como é o caso das formas átonas do adxectivo en singular e as formas do pronome no castelán. De aí o interese de comprobar se os diferentes trazos do sistema galego poden influír na velocidade de adquisición das formas de posesión en comparanza co que ocorre co sistema castelán.

Cadro 2. Adxectivos e pronomes posesivos en castelán

PO-SUI-DOR	PRONOMES				ADXECTIVOS				
	POSESIÓN				POSESIÓN				
	SINGULAR		PLURAL		SINGULAR		PLURAL		
	MASC.	FEM.	MASC.	FEM.	MASC.	FEM.	MASC.	FEM.	
S.	1 ^a	mío	mía	míos	mías	mi*		mis*	
	2 ^a	tuyo	tuya	tuyos	tuyas	tu*		tus*	
	3 ^a	suyo	suya	suyos	suyas	su*		sus*	
PL	1 ^a	nuestro	nuestra	nuestros	nuestras	nuestro	nuestra	nuestros	nuestras
	2 ^a	vuestro	vuestra	vuestros	vuestras	vuestro	vuestra	vuestros	vuestras
	3 ^a	suyo	suya	suyos	suyas	su*	su*	sus*	sus*

* En castelán tamén existen as formas tónicas do adxectivo posesivo: mío-a; míos-as; tuyo-a; tuyos-as; suyo-a; suyos-as.

Método

Suxeitos. Estudíose a fala de catro nenos procedentes de ambientes lingüísticos e medio socio-cultural diferentes, tres suxeitos eran bilingües galego-castelán e un monolingüe galego. As características dos nenos e dos seus ambientes, con especial referencia ó ambiente lingüístico, aparecen de xeito resumido no Cadro 3. Como se pode apreciar, non tódolos nenos tiñan exactamente a mesma idade no comenzo da investigación, pero oscilaba entre 1;1 e 1;10². Por outra banda, o medio lingüístico familiar, así como o ambiente lingüístico da comunidade na que vivía e o da escola, no seu caso, eran diferentes. No que atinxe ó medio familiar, a variación ía dende un medio no que o galego e o castelán eran utilizados indistintamente, e sen clara norma de uso, polos pais (o caso de María), ata un de uso exclusivo do galego (Alberte), pasando por outro no que cada pai adoitaba usar unha lingua de xeito sistemático (Noelia e Helena).

Tres dos nenos (María, Helena e Alberte) vivían en Santiago, se ben en zonas (comunidades) diferentes, con posibilidades de exposición ás linguas tamén diferentes, e grao de urbanismo diferente; en cambio unha nena (Noelia) vivía en zona máis ben rural. A experiencia escolar dos nenos tamén variaba, como se reflicte no Cadro 3.

² Representáanse anos;meses (ex. 1;1 un ano e un mes).

Cadro 3. Características dos nenos e os seus ambientes

<i>Suxeitos</i>	<i>Período de idade estudado</i>	<i>Lingua dos pais</i>	<i>Lingua da comunidade</i>	<i>Lingua da escola</i>
María (nena)	1;1 a 3;3	Ambos os dous pais usaban o galego e o castelán indistintamente	Castelán e galego equilibrados	María aínda non ía á escola.
Noelia (nena)	1;2 a 2;9	Pai galego, nai castelán	As dúas linguas con predominio do galego sobre do castelán	Castelán. Noelia foi á escola dende os 2;6
Helena (nena)	1;5 a 3;8	Pai galego, nai castelán	As dúas linguas, con predominio do castelán sobre do galego.	Predominio do castelán. Helena foi á escola dende os 3;0
Alberte (neno)	1;10 a 3;11	Nai e pai galego.	As dúas linguas, con predominio do castelán sobre do galego.	Castelán e galego. Alberte foi á escola dende o comezo.

Procedemento. Realizouse unha análise das formas de posesión usadas polos catro suxeitos na súa fala espontánea mediante a observación realizada en ambiente natural nunha investigación lonxitudinal, na que se seguiu a evolución dos nenos durante un certo período de tempo, que variaba segundo o caso: 26 meses para María, 19 meses para Noelia, 27 meses para Helena e 25 meses para Alberte.

Os suxeitos foron gravados en vídeo en sesións dunha hora de duración cunha periodicidade mensual, aproximadamente. Estes rexistros da produción verbal infantil realizáronse no ambiente familiar, namentres os nenos facían actividades cotiás (xogando, merendando, etc.). Posteriormente, as sesións de gravación transcribíronse en formato CHAT (Codes for the Human Analysis of Transcripts), e as transcricións foron codificadas e analizadas mediante os programas CLAN (Computerized Language Analysis), que forman parte do proxecto CHILDES (MacWhinney, 1995).

Análises realizadas.

1) En primeiro lugar, calculouse a Lonxitude Media das Emisións (*L.M.E.*) de cada un dos nenos en diferentes momentos. Para iso empregamos os criterios establecidos por Pérez Pereira e Castro (1994). A *L.M.E.* é un índice de grao de complexidade morfosintáctica da linguaxe dos nenos, polo que se considera que é unha media xeral do grao de desenvolvemento lingüístico dos nenos, especialmente no seu comenzo (ata os 4-5 anos, aproximadamente). Esta medida

ofrécenos unha referencia máis apropiada cá idade cronolóxica para situar o uso das formas de posesión.

2) En segundo lugar, foron estudados tódolos enunciados infantís que incluían marcaxe de posesión, e as diferentes *formas de expresión da posesión* que usaban os nenos foron clasificadas dentro das seguintes categorías:

a) *De* (preposición) + *nome*: esta construción emprégase non só para referirse a si mesmo senón tamén a unha segunda e terceira persoa.

Exemplo:

(1) *Noelia (23 meses): xogando coa nai.*

%sit: *Noelia pon un colar*

*NAI: *¿de quien es eso?*

*NOE: *de Noelia.*

b) *Nome propio* con omisión da preposición *de*.

Exemplo:

(2) *Noelia (21 meses): xogando co pai.*

%sit: *o pai móstralle un debuxo dun camelo*

*PAI: *¿esto que é?*

*NOE: *Noelia.*

*PAI: *si, é de Noelia, pero ¿que é?*

c) *Construcións verticais*: o neno nunha primeira emisión fai referencia ó posuidor e na seguinte (ou noutra rolda) ó posuído, ou viceversa³.

Exemplo:

(3) *Mar (22 meses): xogando co pai*

*PAI: *¿estas que hai aquí qué son?*

%act: *senalando unhas fichas de papel*

*MAR: *fichas.*

*PAI: *estas.*

*MAR: *papá.*

*PAI: *non se lle pode tocar, ¿verdade?*

*MAR: *no.*

d) *Adxectivos e pronomes posesivos.*

---

³ O concepto de construción vertical foi empregado por primeira vez por Scollon (1976), para se referir á expresión de tema e comentario non nunha mesma e única emisión, senón en emisións sucesivas, durante o estadio no que o neno produce emisións dunha única palabra. Neste estadio o neno dispón dunha *gramática vertical*, precursora da verdadeira *gramática horizontal*, segundo este autor.

Exemplo:

(4) *Helena (38 meses): xogando co pai.*

%sit: Helena móstralle o debuxo dunha bolboreta

*PAI: ves que bolboreta?

*HEL: es mía, toma.

*PAI: esa bolboreta é túa?

(5) *Alberte (33 meses): xogando coa experimentadora*

*EXP: o qué Alberte?

*ALB: é o meu coche, aparta.

3) A *frecuencia* de uso dos *adxectivos e pronomes* posesivos, diferenciando as formas galegas e as castelás.

4) A *orde de adquisición* das diferentes formas dos pronomes e adxectivos posesivos.

5) Finalmente, o *uso pragmático* dos pronomes e adxectivos posesivos de acordo coas seguintes categorías:

a) *Reivindicación da posesión*: os nenos, en situación de litixio ou competencia por algo, reafirman a súa pertenza.

Exemplo:

(6) *Mar (22 meses): cuns cueiros na man.*

*PAI: deixa os pañales aí muller.

*PAI: ponos aí.

*EXP: ponos aí.

*MAR: míos.

*PAI: si, míos si.

*MAR: culo.

b) *Descrición da pertenza*: sen que exista situación de litixio o neno indica que alguén é o posuidor de algo, describe cualidades dos obxectos e describe eventos no presente.

Exemplo:

(7) *Helena (29 meses): xogando a peitea-las bonecas.*

*NAI: y el otro cepillo no valía, luego?

*HEL: mira hele.

%act: mostrando un cepillo

*HEL: hele también hay que guardarlo.

*HEL: en tu cajón.

c) *Uso narrativo*: O neno introduce marcadores de posesión cando relata sucesos que teñen lugar no pasado, no futuro ou en situacións imaxinarias.

Exemplo:

(8) *Alberte (47 meses): a experimentadora pregunta a Alberte polo parque onde xoga.*

*EXP: y qué más hay?

*ALB: no da fonte, no da fonte non.

*EXP: no hay fuente?

*ALB: na fonte, si que hai fonte no parque noso.

d) *Posesión elicitada:* o neno responde a unha pregunta previa do interlocutor indicando a pertenza de algo a alguén.

Exemplo:

(9) *Helena (17 meses): na habitación xogando á pelota.*

*PAI: toma, toma a pelota.

*PAI: de quién é a pelota?

*HEL: miña.

*PAI: toma.

Tódalas formas de posesión producidas en rutinas ou fórmulas (cancións, contos, etc.), e tamén as repeticións e imitacións da fala dos adultos foron excluídas das análises.

Resultados

A Táboa 1 mostra as puntuacións da L.M.E. en catro puntos de idade diferentes, pero coincidentes, que nos permiten comparar o grao de desenvolvemento lingüístico acadado polos nenos. En xeral, os resultados indican un desenvolvemento semellante nos nenos, por riba de diferencias que poidan existir nalgún intre concreto.

Táboa 1. Puntuacións da L.M.E.

Idade en meses	20	28	33	44-45
María	1.20	3.94	3.48	---
Noelia	1.58	2.34	3.80	---
Helena	2.16	2.90	2.76	6.32
Alberte	---	2.06	3.46	5.18

Nas figuras 1 a 4 preséntase o desenvolvemento das diferentes formas de expresa-la posesión de cada neno.

Nas Táboas 2 a 5 móstrase o uso dos pronomes e adxectivos posesivos diferenciando entre formas castelás e galegas.

A Táboa 6 mostra a orde de adquisición (primeiro uso) dos diferentes adxectivos e pronomes posesivos empregados polos nenos.

Finalmente as Figuras 5 a 8 mostran graficamente as funcións pragmáticas dos adxectivos e pronomes posesivos atopados na fala dos nenos.

Táboa 2: *Uso dos pronomes e adxectivos posesivos por María*

Idade		17	22	23	25	26	27	28	29	31	32	33	35	39	
P R O N O M E S	S i n g.	1 ^a	1 ^s	12 7 ^s	6 2 ^s	28 3 ^s	10 1 ^s	4	3		1 ^s		3 1 ^s	1	
		2 ^a			3 ^s	2 1 ^s					2 ^s				
		3 ^a													
	P l u r.	1 ^a													
		2 ^a													
		3 ^a													
A D X E C T I V O S	S i n g.	1 ^a			1	2 <i>l</i>	2	8	20	1		1	1	5 2 ^s	
		2 ^a								1					
		3 ^a									2				
	P l u r.	1 ^a													
		2 ^a													
		3 ^a													
NOTAS: \$ forma elicitada ou provocada * En cursiva as formas posesivas galegas.															

Táboa 3: Uso dos pronomes e adxectivos posesivos por Noelia

Idade		18	20	23	24	25	28	29	30	31	32	33	
P R O N O M E S	S i n g.	1ª	4 ^s 2	1 ^s 2	1 ^s 19				8 4	1 1	1 1 ^s		
		2ª								2			
		3ª											
	P l u r.	1ª											
		2ª											
		3ª											
A D X E C T I V O S	S i n g.	1ª	1 ^s 1			5		1	1		1	1 ^s 1	
		2ª					1 2					1	
		3ª									1		
	P l u r.	1ª											
		2ª											
		3ª											
NOTAS: § forma elicitada ou provocada * En cursiva as formas posesivas galegas.													

Táboa 4: Uso dos pronomes e adxectivos posesivos por Helena

Idade		17	19	20	28	29	31	32	33	36	37	38	40	41	42	43	44	
P R O N O M E S	S i n g.	1ª	2 ^s				1			1		1					1	
		2ª										<i>/</i>		1	<i>/</i>			
		3ª													1			
	P l u r.	1ª																
		2ª																
		3ª																
A D X E C T I V.	S i n g.	1ª	1		1		1	1		2					3		5	
		2ª		<i>/</i>	1	1	1	2									1	
		3ª						1	1		<i>/</i>	<i>/</i>	3		3	6	2	
	P l u r.	1ª										1						
		2ª																
		3ª					1	1		<i>/</i>							1	

NOTAS: § forma elicitada ou provocada
 * En cursiva as formas posesivas galegas.

Táboa 5: Uso dos pronomes e adxectivos posesivos por Alberte

Idade		28	31	33	34	36	37	40	41	42	43	45	46	47		
P R O N O M E S	S i n g.	1ª	1	2	<i>1</i>	2		3	2	9	<i>1^s</i>	<i>1</i>	<i>1^s</i>			
		2ª					<i>1</i>				2	<i>1</i>				
		3ª														
	P l u r.	1ª											<i>1</i>			
		2ª														
		3ª														
A D X E C T I V O S	S i n g.	1ª		2	2	<i>1</i>		2	<i>1</i>	4	<i>1</i>	<i>1</i>			5	
		2ª					<i>1</i>				3		<i>1</i>			
		3ª								2						
	P l u r.	1ª											2		<i>1</i>	
		2ª														
		3ª														
NOTAS: § forma elicitada ou provocada * En cursiva as formas posesivas galegas.																

Táboa 6: Orde de adquisición dos posesivos

MARIA		HELENA		NOELIA		ALBERTE		
Idade	Pron./Adx.	Idade	Pron./Adx.	Idade	Pron./Adx.	Idade	Pron.	Adx.
17	mío	17	miña (P)	18	mi mía/mío	28	mío	
22	mío/míos /mías	19	mi	25	tu túa (A)	31	miñas	miñas
23	tuyo/tuya /tuyos	20	tu túa (A)	29	túa (P)	33	meu	meu
25	mi miña (P)	31	mía su	30	miña (P) tuya	34	miña	
26	meu (A)	32	sus	31	su	36	túas	túa
27	mis	36	mío seu (A)	32	meu (P)	37		miña
31	tu	37	seus (A)			41		súa
32	su	38	teu (P) nuestros (A)			42	teu	teu
		41	tuyo			45	nosa	nosa
		42	mis suya tuya			47		meus noso
		44	sus					

NOTAS: (P): Pronome. (A): Adxectivo
* En negraña as formas galegas.

Discusión

Unha vez analizadas as diferentes *formas de expresión da posesión* (ver Figuras 1 a 4), os resultados obtidos mostran que, inicialmente, os nenos empregan formas primitivas como as *construcións verticais*, e o *nome* propio con omisión da preposición *de*. Pouco despois, usan outras formas máis semellantes ás dos adultos, como *de + nome*, e, especialmente, pronomes e adxectivos posesivos, para expresar a posesión. As formas primitivas empezan a desaparecer arredor dos 26 meses na maioría dos casos. Ademais, a construción *de + nome* continúa, pero agora practicamente só restrinxida á referencia a unha terceira persoa (exemplo: *no sofá de Fina*, 45 meses).

Nembargantes, non tódolos nenos usan esas formas primitivas. Por exemplo o neno monolingüe galego (Alberte) non utilizou *construcións verticais*, aínda que eso é lóxico, pois cando comezou o seu estudio xa tiña 22 meses, e a esas idades probablemente a súa competencia lingüística sobrepasaba o estadio en que as emisións son dunha única palabra primordialmente. Tampouco Helena (nena bilingüe galego-castelán) mostrou nin *construcións verticais* nin nomes

proprios sós, a pesar de que no momento de comenzarmos o seu estudio tiña 17 meses.

En canto á adquisición dos *pronomes e adxectivos posesivos* (ver Táboas 2 a 5), parece que, efectivamente, a adquisición do sistema galego é máis dificultosa para María, Helena e Noelia (as nenas bilingües), xa que as formas galegas aparecen máis tarde que as súas correspondentes en castelán, e a variedade das formas que as nenas empregan é claramente maior en castelán que en galego (ver Táboa 6). Pódense dar dúas posibles explicacións a estes datos, ou estas nenas aprenden o sistema galego con dificultade porque o input galego é menor que o castelán, ou apréndeno máis tarde porque as propiedades formais do sistema galego, como apuntamos na introducción, son máis complexas.

A favor da segunda hipótese apuntan os resultados do neno monolingüe galego (Alberte), que, como é natural, está exposto a un grao maior de input galego, pero que sen embargo adquire máis tarde o sistema dos posesivos en galego que os outros nenos o sistema castelán. Logo, podemos suxerir que as características formais dos posesivos galegos (plurifuncionalidade, variación de xénero nos adxectivos, etc.) dan lugar a unha maior dificultade na adquisición que os posesivos casteláns, aínda que a influencia do input debe ser tamén tida en conta.

Finalmente, en canto á análise do *uso pragmático* de adxectivos e pronomes posesivos (ver Figuras 5 a 8), parece evidente que os nenos os usan primeiro en producións elicidadas e para reivindicar a posesión ou pedir algo, mentres que o uso descritivo e narrativo aparece máis tarde. Probablemente, isto débese á maior dificultade de elaboración lingüística que require a descrición e, especialmente, a narración; pero tamén pode estar influenciado por unha inicial especialización dos posesivos en situacións de reivindicación da posesión e de petición, que son das primeiras funcións coas que se usa a linguaxe ó principio. Nembargantes, a función de reivindicación desaparece da fala dos nenos a medida que as funcións máis avanzadas cobran unha meirande relevancia.

Conclusións

Os nenos bilingües aprenden o sistema posesivo galego máis tarde e con menor perfección que o sistema castelán. Opinamos que isto ocorre polas peculiaridades do sistema galego, particularmente pola súa plurifuncionalidade, xa que unha única forma expresa diferentes funcións gramaticais (pronome e adxectivo), e tamén pola va-

riación de xénero dos adxectivos. Isto fai que as formas posesivas no sistema galego presenten maior complexidade e o seu proceso de adquisición sexa máis dificultoso que o das formas do sistema castelán. Isto non quere dicir que se poida desbotar a influencia da riqueza e variedade do input ó que están expostos os nenos.

GRÁFICOS

Formas de expresión da posesión en María

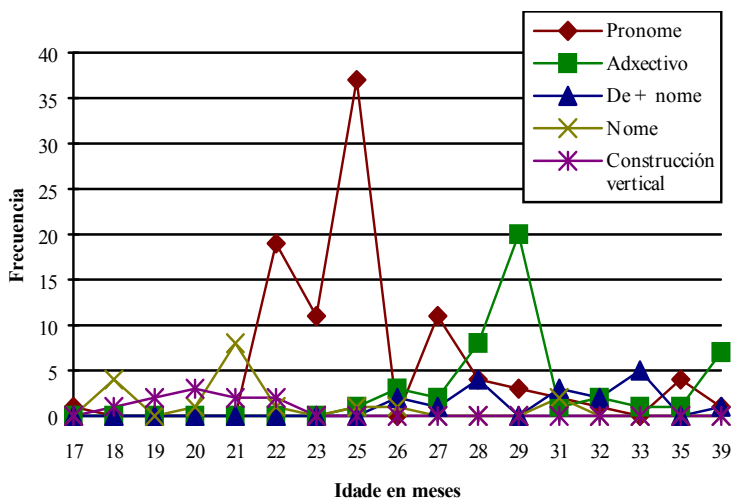

FIGURA 1

Formas de expresión da posesión en Noelia

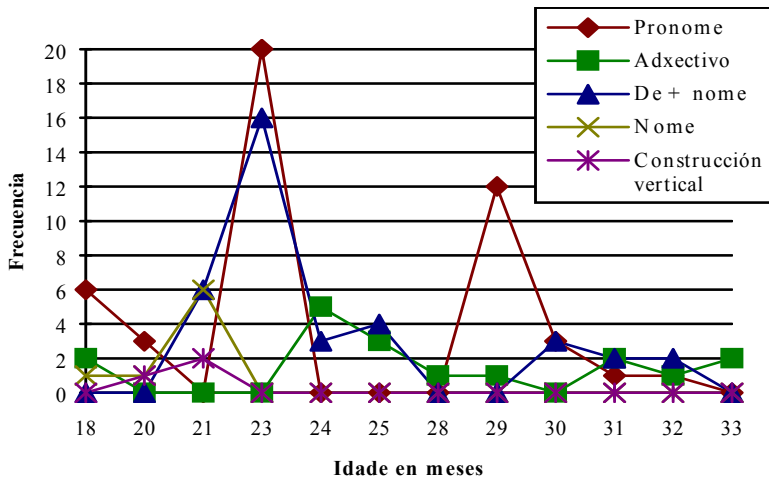

FIGURA 2

Formas de expresión da posesión en Helena

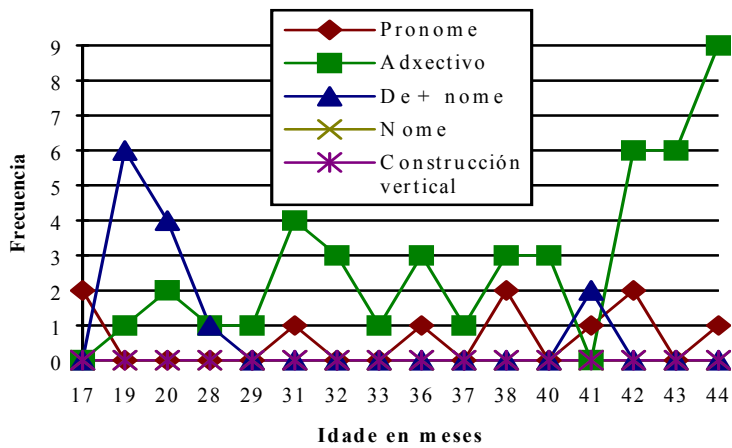

FIGURA 3

Formas de expresión da posesión en Alberte

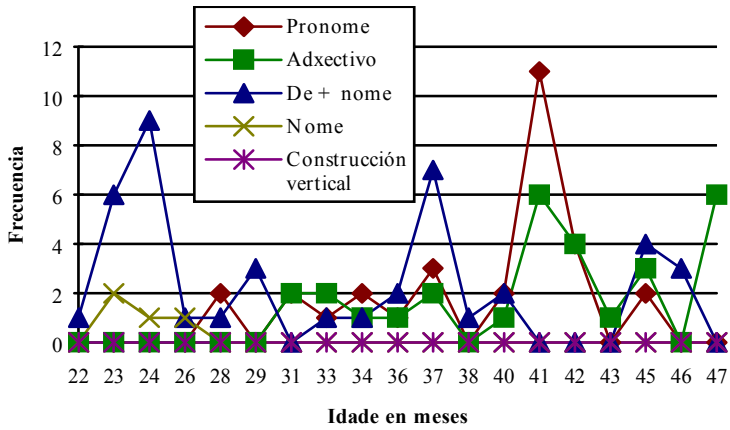

FIGURA 4

Funcións dos pronomes e adxectivos posesivos en María

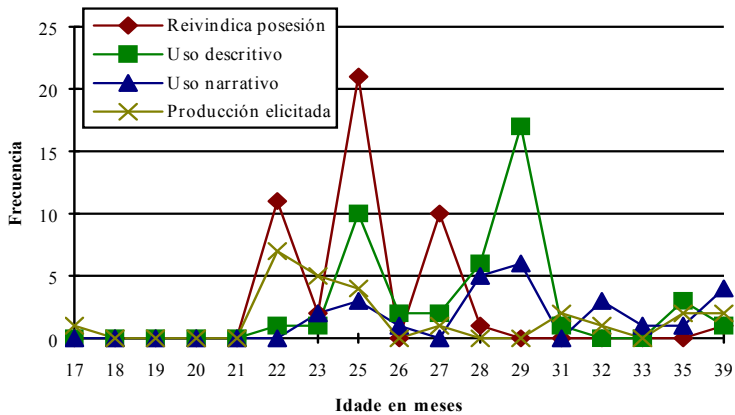

FIGURA 5

Funcións dos pronomes e adxectivos posesivos en Noelia

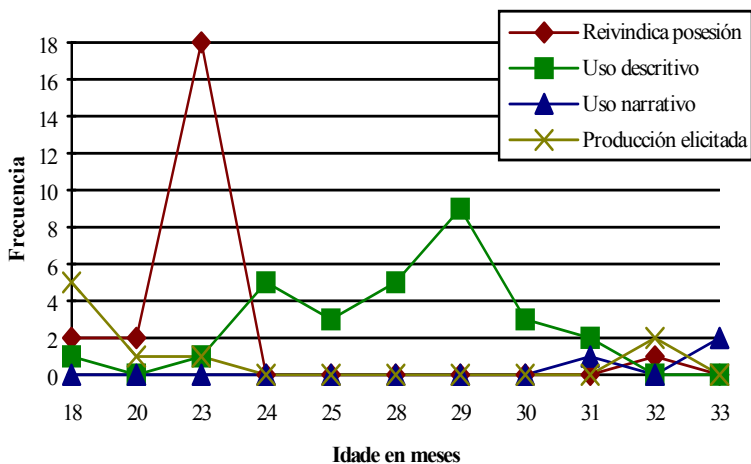

FIGURA 6

Funcións dos pronomes e adxectivos posesivos en Helena

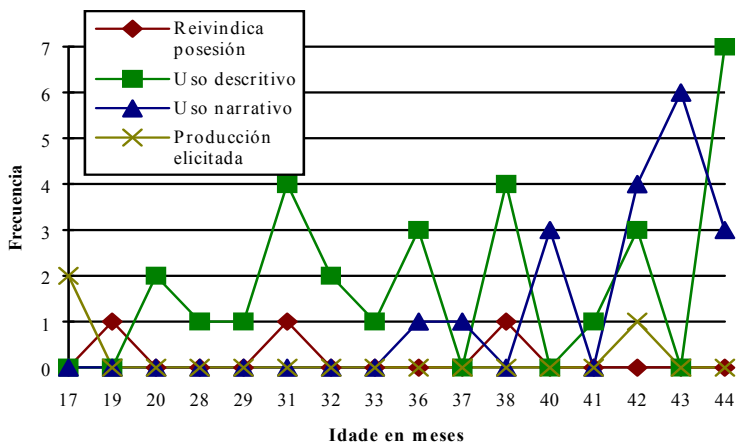

FIGURA 7

Funciones dos pronomes e adxectivos posesivos en Alberte

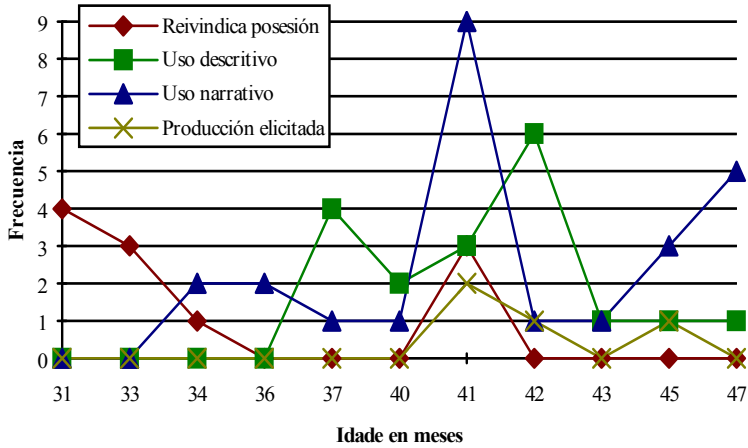

FIGURA 8